

KAPPALE SUOMALAISEN AIKUISKASVATUKSEN VAIETTUA HISTORIAA

KIRSTI SALMI-NIKLANDER(2003). **Itsekasvatusta ja kapinaa. Tutkimus Karkkilan työläisnuorten kirjoittavasta keskusteluyhteisöstä 1910- ja 1920-luvuilla.** Suomalaisen kirjallisuuden Seura. 552 s.

Kirsti Salmi-Niklanderin tutkimuksen otsikko houkuttelee lukemaan, sillä olemme olleet näkevinämme aikuiskasvatuksen tutkimuksessa työvään omaehtoisia sivistyspyrintöjä koskevan tutkimuksen mentävän aukon. Sikäli kun työvään opinnollista ja sivistyksellistä toimintaa on aikuiskasvatuksen tutkimuksessa tarkasteltu, on niillä viitattu ennen kaikkea reformistiseen sosiaalidemokraattiseen työväänliikkeeseen. Esimerkiksi käy se työväänliikkeen ”voittajien historia”, jota esitellään ansiokkaasti vapaan sivistystyön vuosikirjassa *Valistus, sivistys, kasvatus*. Työväänliikkeen taistelevan siiven pyrintöt ovat jääneet aikuiskasvatuksessa paljolti tutkimatta. Historiatieteessä, kulttuurintutkimuksessa ja kansanperinteen tutkimuksessa tällaista työtä on kuitenkin tehty jo jonkin aikaa, kuten näkyy Ulla-Maija Peltosen (*Punakapinan muistot*, 1996) ja Kirsti Salmi-Niklanderin väitöskirjoista, molemmat folkloristikan alalta.

Salmi-Niklander tarkastelee tutkimuksessaan karkkilalaisten työläisnuorten elämää, ajatusmaailmaa ja heidän muodostamaansa keskusteluyhteisöä 1910- ja 1920-luvuilla. Keskeise-

nä aineistona on Högforsin sosiaalidemokraattisen nuorisosaston toimittama ja käsin kirjoittama *Valistaja*-lehti, joka ilmestyi reilun kymmenen vuoden ajan, vuosina 1914–1925.

Lehti antaa monikerroksisen ja sisäisesti jännitteisen kuvan 1900-luvun alun työläisnuorison ajattelusta. Vaikkakin käsin kirjoitetuilla lehdistä, joita levitettiin tietyn yhteisön sisäisessä verkostossa sekä luettiin ääneen iltamissa ja kokoontumisissa, oli vahva asema ja tärkeä merkitys myös suomalaisissa joukkojärjestöissä, esimerkiksi nuorisoseuroissa, ei niitä ole tutkimusaineistoina juurikaan. Kuitenkin käsinkirjoitetut lehdet olivat ensimmäisiä maaseutuköyhäläisten ja työväestön haltuun ottamia kirjallisen ilmaisun muotoja. Salmi-Niklanderin tarkastelemat karkkilalaisnuoret olivat perheidensä ja yhteisöjensä ensimmäinen luku- ja kirjoitustaitoinen sukupolvi, joille kirjoitustaidosta muodostui sekä käytännön työväline että luovan yhteisöllisen ilmaisun väline (vrt. informaatio- ja tietotekniikka sekä medialukutaito omana aikanamme).

Salmi-Niklander hyödyntää monia eri tutkimusmetodeja sekä analyttisiä lähestymistapoja *Valistaja*-lehden erityyppisiä kirjoituksia (lähi)lukiessaan ja analysoidessaan. Keskeisin tutkimusmetodi on tekstien lähiluku (tai diskurssianalyysi), jonka avulla tekijä nostaa esiin viisi teemaa työläisnuorten teksteistä; sosialismin, romanttisen, kansanomaisen ja modernismin sekä valistuksen teeman. *Valistaja*-lehden ideologisia

ratkaisuja perustelevat sekä agitaatiota tavoittelevat kirjoitukset kytkeytyvät luonnollisesti sosialistiseen diskurssiin ja rakkauskertomukset romanttiseen diskurssiin.

Salmi-Niklander erittelee useita työläisnuorison elämässä keskeisiä teemoja. Yksi niistä on työ, jota työläisnuoret, yllätys sinänsä, pohtivat kirjoituksissaan huomattavan vähän. Tehdastyötä Högforsin rautaruukissa käsittelevät tekstit ovat usein fiktiivisesti etäännytettyjä.

Kansanomaisesta diskursista työtä tarkasteltaessa huomio kiinnittyi työntekijöiden välisiin ristiriitoihin ja hierarkioihin sekä työhön liittyvään kansanomaisen kerronta- ja pilailukulttuuriin. Sosialistisessa diskurssissa työ oli yhtä aikaa sekä elämän ehto ja yhteiskunnan perusta että kapitalistisen riiston ja orjuutuksen väline. Romanttisessa työdiskurssissa työ esitettiin luovana toimintana ja itsensä toteuttamisen areenana ja välineenä. Työhön liittyvälle valistusdiskurssille oli keskeistä valistuneen ja valistumattoman työläisen vastakkainasettelu. Valistunut työläinen oli kollektiivisista, saavutetuista eduista ja sopimuksista kiinnipitävä työläinen. Hän kykeni erottamaan työ- ja vapaa-ajan toisistaan sekä viettämään valistavaa vapaa-aikaa. Valistumaton työläinen oli vanki hierarkkisessa ja patriarkaalisesti johdetussa tehtaassa. Hänellä ei ollut omaa työn ulkopuolista elämää tai ajatusmaailmaa. Perinteisiin kiinnittyneenä hän ei ymmärtänyt aikojen muuttumis-

ta. Työtä käsiteltiin *Valistajan* teksteissä myös retorisen puheen avulla, seuraavassa, vuonna 1921 julkaistussa reportaasinomaisessa historiikissa *Katsaus työmiehen elämään Högforsissa 40 vuotta sitten*, tekstissä orjuusretoriikan avulla:

Elämä siihen aikaan oli tosiaankin orjan elämää. Työpäivät olivat hirveitä: 14, 15 tuntia päivässä. Sanomattakin on selvää, minkälainen henkinen taso sen ajan työmiehellä oli. Vapaa aikansa hänen täytyi nukkua, sillä niin kuin jo mainitsin työpäivät olivat pitkiä kestäen kahdeksaan jopa yhdeksään illalla. Ja aamulla takaisin työhän jo kello viideltä. Se oli ainaista raatamista kapitaalini hyväksi. Tai niin kuin Kapteenin hyväksi. [...] niin kuin jo mainitsin sen ajan työmies ei voinut itseään kehittää ei ruumiillisesti eikä henkisesti. (Salmi-Niklander 2004, 294).

Tutkimus on tehty mikrohistoriallisella otteella, joka vierastaa suuria historiallisia kaaria ja synteesejä. Siinä pyritään pikemminkin tavoittamaan se arkipäiväisen elämän monivaihteisuus ja ideologinen epäselvyys, joka tuppaa häviämään silloin, kun yritetään kertoa suurta tarinaa. Käsillä olevaa tutkimusta onkin kiinnostavaa lukea rinnan vaikkapa *Suomen työväenliikkeen historian* kanssa, josta vastaansanomattomasti näkee sen, kuinka ideologiaa on vaikea paeta; ideologia kirjoittaa myös kirjoittajiaan.

Mikrohistoriassa ideologia piiloutuu ja miltei häipyä arkipäiväisten tapahtumien alle, ja voi myös peittyä sinne. Ehkä tästä syystä tutkimuksesta jää sellainen kuva, ettei kansalaisotakaan dramaattisine ja traumaattisine kokemuksineen sä-

väyttänyt Karkkilan työläisnuorisoa. Ainakaan se ei sanottavammin näy *Valistaja*-lehden kirjoituksissa. Onko kysymys tutkijan valinnasta vai aineiston laadusta, sitä ei voi tietää. Tai ehkä kysymys on nimenomaan sellaisesta asiasta, josta pitää vaieta – sekä ulkoisesta uhasta että psyykkisestä pakosta – ja pukea trauma monenmoisten metaforien ja kiertoilmausten kaapuun.

Tässä tutkimuksessa historian suuria tapahtumia ei nostetaan esiin oikeastaan millään tavalla. Tekijä ei esimerkiksi viittaa niihin tapahtumiin, jotka on tavattu sijoittaa tutkimusajan kohtaan, ja joista alkoivat työväenliikkeen hajaannuksen vuodet. Pelkkinä mainintoina ne eivät toki kuulu mikrohistoriallisen otteen tapaan tuottaa historiaa, mutta jokin yleinen kehys tai vuosiluvuittain etenevä tapahtumakaavio olisi saattanut selvittää kiinnostaa ajankuvaa ja kytkenyt Karkkilan työläisnuorten tarinat ja kokemukset yleisiin tapahtumiin.

Hiukan puutteelliseksi jää myös otsikon käsite itsekasvatus, jota olisi voinut tarkastella myös suhteessa suomalaiseen itseopiskelun historiaan ja tutkimukseen. Kannattaa muistaa Hollon pieni kirjanen *Itsekasvatus ja elämisen taito* (1931), joka kertoo käsitteen idean (s. 12).

Salmi-Niklanderin tuhdin (450 sivuisen) ja yksityiskohtaisen väitöskirjan lukeminen antaa lukuelämyksiä, jotka suhteellistavat oman aikamme itseään toistavat muutospuheet ja –retoriikan. Mitä tulee ihmisten sosiaaliseen kanssakäymisen keskeisiin ominaisuuksiin ja säännönmukaisuuksiin, voi vain todeta, että kaikki on kuin ennen – mikään ei ole juurikaan

muuttunut. Karkkilalaiset työläisnuoret ”chattailivat” käsin kirjoitetun lehdensä sivuilla muodostaen vuorovaikutuksellisen yhteisön, jossa itseä, muita ja maailman menoa saattoi tarkkailla ja kommentoida fiktiivisen roolin kautta ja fiktiivoidun tekstin avulla, pseudomurteella (Rauman sellaisella!) kirjoittaen. Kansalais sodan jälkeen karkkilalaisiinkin nuorisoon pesiytynyt ”tanssiraivo” aiheutti lähes vastaanvanlaista ideologista ja eettis-moraalista paheksuntaa kuin nuorten suosimat uliyön kestävät ”ravet” nykyään.

Itsekasvatusta ja kapinaa on tekijänsä sanoin ”kannanotto muistamisen puolesta”. Tutkija pitää *Valistaja*-lehden tutkimusaineistoaan konkreettisenä menneisyydestä kertovana dokumenttina, ”jota vasten yksilön, perheen ja yhteisön muistitietoa voidaan peilata”. Lisäksi hän kirjoittaa tutkimustaan läpäiseväksi ohjeeksi: ”En käsittele tutkimieni tekstien kirjoittajia kohteina vaan kumppaneina – en kirjoita tätä tutkimusta niinkään heistä tai heidän teksteistään kuin yhdessä heidän kanssaan.” Se on hyvä ohje, joka aikuiskasvatuksen tutkijoidenkin kannattaa muistaa. Suomessa työväen tutkimusta edistää Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, joka julkaisee sekä Väki voimakas -vuosikirjaa että yhdessä Työväen perinnelaitosten kanssa *Työväentutkimus*-lehteä. Niistä voi olla iloa silloin, kun tutkitaan suomalaisen aikuiskasvatuksen vaiettua historiaa ja kehitellään vaikkapa radikaalin aikuiskasvatuksen suuntaviivoja.

Petri Salo ja Juha Suoranta